

SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ ELEŞTİREL DÜŞÜNME EĞİLİMLERİ İLE OKUMA ALIŞKANLIKLARINA YÖNELİK TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Fatma SUSAR KIRMIZI*

Aslıhan FENLİ**

Demet KASAP***

Özet

Okuyan ve eleştirel düşünen bir nesil yetiştirmesi beklenen öğretmen adaylarında okuma alışkanlığının gelişmiş olması önemlidir. Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme becerileri ile kitap okuma alışkanlığına yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Çalışmada keşfedici korelasyonel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Bu araştırma 2013-2014 eğitim öğretim yılında Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü 3. sınıfta öğrenim görmekte olan 217 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Türkçeye uyarlaması Kökdemir (2003) tarafından yapılan California Eleştirel Düşünme Ölçeği, Susar Kırmızı (2012) tarafından geliştirilen, “Öğretmen Adaylarının Kitap Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri toplam puanları ile okuma alışkanlığına yönelik tutumları arasında düşük düzeyde, pozitif yönde, anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel düşünme becerisi, kitap okuma alışkanlığı, öğretmen adayı, korelasyonel model.

THE RELATIONSHIP BETWEEN CLASSROOM TEACHER CANDIDATES' CRITICAL THINKING TENDENCIES AND ATTITUDES TOWARDS READING HABIT

Abstract

It is important for teacher candidates to develop individuals' reading and critical thinking habit. The purpose of this study is to identify the relationship between elementary teacher candidates' disposition of critical thinking and attitudes towards reading habit. Exploratory correlational method that is one of the correlational research methods was adopted in the study. The participants were 217 3rd year students studying at the Elementary Education Department of Pamukkale University in the 2013-2014 academic year. The data collection instruments included the California Critical Thinking Disposition Inventory adapted to Turkish by Kökdemir (2003), and the Teacher Candidates' Attitudes towards Reading Habit Scale developed by Susar Kırmızı (2012). The results revealed a low, positive and significant relationship between elementary teacher candidates' tendencies on critical thinking scores and their attitudes toward reading habit.

Keywords: Critical thinking skill, reading habit, teacher candidate, correlational model.

* Doç. Dr.; Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, fsusar@pau.edu.tr.

** Doktora Öğrencisi; Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, aslihan_fenli@hotmail.com.

*** Doktora Öğrencisi; Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, demet9682@hotmail.com.

Giriş:

İçinde bulunduğumuz bilgi çağında, bilgiye ulaşmak için okumak temel bir gerekliliktir. Toplumun çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşabilmesi için sahip olunan bilgi ve kültür birikiminin yeni nesillere aktarımındaki en etkili ve kalıcı yöntemlerden biri de okumadır. Bilim ve teknolojinin büyük bir hızla geliştiği dünyamızda meydana gelen yenilikleri takip etmek ve bu yeniliklere uyum sağlamak, sürekli yenilenen ve artan bilgilere ulaşmak için okumak bir zorunluluk haline gelmiştir. Bilgi sahibi olmanın pek çok yolu olduğu bilinmektedir. Ancak okuma bu yolların en etkili ve verimli olanıdır. Koç ve Müftüoğlu (2008)'na göre okuma, bireyin bilgi edinebilmesini ve öğrenmesini sağlamanın yanında, bireyin davranış ve başkalarıyla olan ilişkilerini yönlendirir, iç dünyasını zenginleştirir, bakış açısını genişletir, çevresine önyargısız, yansız ve hoşgörülü bakmasını sağlar, beğeni düzeyini artırır, düşünme ve yaratma özgürlüğü ile değerlendirme alışkanlığı kazanmasını sağlar.

Okumak, insanda olumlu ilgilerin ve etkilerin uyanıp gelişmesine yardım etmektedir. Aynı zamanda bireyin kendi kendini eğitmesine katkıda bulunmaktadır (Tezcan, 1983). Ayrıca okunanların tam ve doğru olarak anlamlandırılmasının, okuyucunun okudukları ile kendi yaşantıları arasında bağ kurması ve ilişkilendirmesi sonucu olduğu bilinmektedir. Bu açıdan okuma bireylerde okuduklarına dil ve düşünce yönünden eleştirel bakış açısıyla yaklaşma gibi bazı alışkanlıkların kazandırılmasını da sağlar (Akçamete, 1989). Okuma alışkanlığı, bireyin okumayı bir gereklilik olarak görüp yaşam boyu sürekli, düzenli ve eleştirel olarak sürdürmesidir. Okuma çalışmalarının temeli, bilgiyi ezberlemek yerine öğrenmeyi hedefleyen, bir zorunluluk olduğu için değil sevdiği için okuyan, okuduklarını sorgulayan, eleştirel düşünme becerisi kazanmış bireyler yetiştirmeye dayanır.

Gelişmiş bir toplum olabilmenin yolu, sorunu çözmede ya da herhangi bir konuda karar vermede bilgiyi eleştirel bir biçimde kullanabilen bireylerden geçmektedir. Johnson (2000)'a göre eleştirel düşünme, bir kişinin ilgiyi, örgütleyip, analiz edip, değerlendirdiği bir düşünme biçimidir. Grant'a (1988) göre ise eleştirel düşünme, genel olarak muhakeme etme, mantıklı düşünme, ileri düzeyde düşünme, akıllı davranma, yaratıcı düşünme gibi düşünme süreçleri veya biçimleridir. Beyer (1985) ise eleştirel düşünmeyi, bilgiyi toplama, değerlendirme ve etkili biçimde kullanma becerisi olarak ifade etmektedir. Aydın,(2000: 138)'a göre eleştirel düşünmenin belirli özellikleri vardır. Bu özellikleri bireyin değişkenler arasında mantıksal açıdan anlamlı ilişkiler kurması, anlamsız bağlantıları elemesi; bir bilgi kümesinden yeni bilgiler üreterek, geliştirilen çözüm önerilerinin geçerliklerini doğrulaması ve yanlışlaması; düşünme süreçlerine yaratıcılık, esneklik ve geliştirilebilirlik becerisi yansıtması; soruna çok boyutlu ve bütünsel yaklaşması; değişkenler arasında anlamsal ve yapısal tutarlılık taşıyan

ilişkiler kurarak bunları uygun sayı ve nitelikte gözlemlerle ardışık olarak test etmesi; doğrulanana denence sonuçlarına göre aşamalı olarak problem alanını sınırlandırması, sorunu tanımlama ve geçerli çözümleri raporlaştırması olarak belirlemiştir. Eleştirel düşünmenin tanımları, boyutları ve özellikleri dikkate alındığında eğitimcilerin eğitim/öğretim ortamlarında uygun etkinliklerle öğrencilerin eleştirel düşünme becerisini kazanmaları için çaba göstermeleri gerekir.

Eleştirel düşünme doğuştan getirilemeyen yani sonradan yaşamımızda kazanacağımız bir beceridir. İlk olarak bireyin aile içerisinde kazandığı özgüvenle başlar, daha sonra yaşamın her evresinde devam eder. Ancak burada eğitimcilere oldukça fazla sorumluluk düşmektedir. Çünkü birey eleştirel düşünebilirse okul çağındayken öğrendiklerini yaşamına aktarabilir, okuldan sonra hayatla baş başa kaldığında daha anlamlı yaşayabilir, sorgulayabilir ve sorunlara çözüm bulabilir. Tüm bunların olabilmesi için eğitim sisteminin buna uygun olması ve eğitimcilerin özellikle de eleştirel düşünme becerilerine sahip olup bunu öğrencilerine yansıtması gerekmektedir. Çıkrıkçı (1996), olayları sorgulayan, irdeleyen ve sorunlara çözüm bulabilen bir toplumun, bireylerin eleştirel düşünme becerisi kazanmaları ile mümkün olabileceğini belirtmiştir.

2005 eğitim programlarına göre, eleştirel düşünme kazandırılması gereken beceriler arasında yer almaktadır. Programın özüne bakıldığında okullarda eleştirel bakış açısına sahip olayları farklı açılardan değerlendirebilen bireylerin yetişmesi gerektiği görülmektedir. Ancak eleştirel düşünme becerisinin gelişmesi açısından programla okullardaki uygulamanın tutarlılığı tartışılacak bir durumdur. Beyler'e (1991) göre eğitim programının uygulayıcısı olacak öğretmen adayları meslek yaşamlarına başladıktan sonra öğrencilerin eleştirel düşünme becerisini kazanması için programla birlikte, sınıf düzenini, öğrenci davranışlarını, öğretmen davranışlarını, öğrenme etkinliklerini ve eğitim materyallerini de önemsemelilerdir.

Ann (2000), öğrencilerin bilgiye nasıl ulaşacakları, nasıl anlamlandıracakları ve eleştirilecekleri, nasıl tanıtabilecekleri ve kullanabilecekleri konusunda öğretmenlerin öğrencilere rehber olması gerektiğini belirtmiştir. Öğrencilerin bu becerilerden yoksun olması, onların zayıf ürünler meydana getirmesine, daha da kötüsü yanlış kararlar vermesine neden olabilir. Bu nedenle, öğrencilerin mümkün olduğunca erken yaşlarda başlayarak, olaylara sorgulayıcı değerlendirmeci bir yaklaşımla bakması sağlanmalıdır. Bunun için de eğitimin her kademesindeki ve farklı dersleri veren öğretmenler bu konudaki gerekli eğitimi almalı, öğrenciye yol göstermelidir. Eleştirel düşünme becerisine sahip olan öğretmen ve öğretmen adayları, yukarıda ifade edilen noktalara dikkat ettiklerinde programın hedeflerine daha kolay ve kısa zamanda ulaşacaklardır.

Öğretmenler, öğrencilere sadece bilgi aktaran ve bilgiyi kavratan rehberler değil aynı zamanda tüm hal ve hareketleriyle örnek alınması gereken davranışlar sergileyen bireyler olmalıdır. Aynı şekilde öğrencilerde eleştirel düşünme becerisinin oluşması ve gelişmesi için de bu yeterliliğe sahip olarak yetişmiş bilgili ve deneyimli öğretmenlere gereksinim vardır. Eğitim sisteminin en önemli öğelerinden biri olan öğretmenler, diğer alanlarda olduğu gibi öğrencilerin okumaya karşı geliştirdikleri tutum üzerinde de son derece önemli bir etkiye sahiptirler (Garrett, 2002). Kush, Marley ve Brookhart (2005), bireylerin okumaya ilişkin tutumlarının, bireylerin üretici becerilerinin gelişmesinde itici bir lokomotif görevi gördüğünü belirtmektedir. Okumaya karşı olumlu tutum geliştirmiş öğretmenler, bu özelliklerini öğrencilerine hissettirdikleri ve bu konuda model olduklarında öğrencilerin de olumlu okuma tutumu geliştirme olasılığı daha yüksek olmaktadır. Okumanın öneminin öğrenciye benimsetilmesinde, onlara okuma alışkanlığı ve okuma konusunda olumlu tutum kazandırılmasında öğretmene önemli rol düşmektedir (Dreher 2003, Grambell, 1996).

Yapılan alan yazın taramasında, eleştirel düşünme becerisi ve kitap okuma alışkanlığı arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Alan yazında sadece kitap okuma alışkanlığı ve eleştirel düşünme becerisi ile ilgili yapılan araştırmalardan bazıları aşağıda yer aldığı gibidir:

White ve Hargrove (1996), Teksas'ta 3-12 sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerini göstermeleri için, öğretmenlere bu becerilerin kazandırılması gerektiği düşüncesinden yola çıkarak, Lamar Üniversitesi'ndeki tüm öğretmen adaylarına bilişsel yetenek gelişim testini uygulayarak onların eleştirel düşünmeye ne kadar hazır olduklarını ölçmeye çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının eleştirel düşünmeye tam hazır olmadıkları özellikle analiz ve sentez yapmada zorluk çektikleri ortaya çıkmıştır.

Andrew'in (2000), araştırmasında öğretmenlerin eleştirel düşünme konusundaki görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonunda, öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerinin önemli olduğunu belirttikleri ve %89'unun eleştirel düşünme becerilerini kazandırmada kendilerini yeterli buldukları ancak zamanın yetersiz olmasından dolayı eleştirel düşünme etkinliklerine fazla yer veremedikleri saptanmıştır.

Kong (2001), Singapur Milli Eğitim Enstitüsünde, öğretmen adaylarının görev öncesi döneme ilişkin eleştirel düşünme eğilimlerinin etkilerini incelemek amacıyla bir grup katılımcı üzerinde CCTDI (Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği) ölçme araçları uygulamış ve araştırma sonucunda katılımcıların tümüne yapılan testte eleştirel düşünme puanlarının yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Bozpolat (2006), öğretmen adayları ile yaptığı araştırmasında “Kitap Okuma Alışkanlığına İlişkin Tutum Ölçeği” ile öğretmen adaylarının kitap okuma alışkanlığına yönelik tutumlarını incelemiş ve cinsiyet değişkenine göre sevgi boyutunda kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık olduğunu, alışkanlık, gereklilik, istek, etki ve yarar boyutlarında ise cinsiyet değişkenine göre tutumlarının farklılaşmadığını belirlemiş, ayrıca bölüm değişkenine bakıldığında bütün boyutlara ilişkin tutumlarda anlamlı bir farklılık gözlenmediği sonucuna ulaşmıştır.

Şen (2009), Türkçe öğretmen adayları ile yaptığı araştırmasında “Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği,” ile Türkçe öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme becerisi bakımından orta düzeyde olduklarını belirlemiştir. Eleştirel düşünme becerisine sahip olma durumlarının cinsiyet, yaş, öğretim durumu, anne ve baba eğitim durumu, anne ve baba mesleği, gelir durumu, lisede okunan alan, mezun olunan lise türü, kitap ve gazete okuma sıklığı değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermediği sonuçlarına ulaşmıştır.

Gülveren (2010), ilişkisel ve betimsel bir alan çalışması gerçekleştirdiği araştırmasında verilerin toplanmasında Cornell Eleştirel Düşünme Testini kullanmıştır. Araştırma sonunda eğitim fakültesinde okuyan öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin yeterli olmadığı, bayan öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin erkek öğrencilere göre daha iyi düzeyde olduğu, bölümler arasında ise anlamlı bir fark görülmediği tespit edilmiştir. Normal öğretim öğrencilerinin, ikinci öğretim öğrencilerine göre eleştirel düşünmede daha başarılı olduğu, öğrencilerin yaşlarının ve sınıf düzeylerinin eleştirel düşünmede etkili olmadığı, akademik ortalaması yüksek olan öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin daha iyi olduğu belirlenmiştir.

Geleceğin mimarı öğretmen adaylarının kitap okuma alışkanlıkları ile eleştirel düşünme becerileri, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Son yıllarda bilgiyi eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilen ve kullanabilen bireyler yetiştirmeye yönelik artan uygulamalar çağın ihtiyaç duyduğu insan tipinin yetiştirilmesi hedefine dayanmaktadır. Çağdaş eğitim anlayışı bilgiyi depolayan, ezberleyen değil; bilgiyi üreten, yorumlayan, kullanabilen, denetleyebilen ve yöneten insan niteliklerine ulaşmayı hedeflemektedir. Çağın gereği olarak bireylerin bilgiye ulaşmada en etkili yol olan okumayı alışkanlık haline getirmelerini ve bilgiyi değerlendirmelerinde gerekli olan eleştirel düşünme becerisini kazandırma işi eğitim kurumlarının görevidir. Bunun için okuma alışkanlığına sahip öğretmenlere ihtiyaç vardır. Hizmet öncesinde öğretmen adaylarının okuma alışkanlıklarının ve eleştirel düşünmeye ilişkin becerilerinin tespit edilmesi hedeflenen çağdaş bireylerin yetiştirilmesine katkı sağlayabilir.

Okuyan, eleştiren öğretmen adayı öğretmen olduktan sonra okuyan ve olayları sorgulayan bireylerin yetiştirilmesi anlamına gelmektedir. Tüm bunlara bağlı olarak bu araştırma kapsamında öğretmen adaylarının okuma alışkanlığına yönelik tutumları ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişki bilimsel bir bakış açısıyla irdelenmek istenmiştir. Araştırmanın amacı, eğitim fakültesinde 3. sınıfta öğrenim görmekte olan sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme becerileri ile kitap okuma alışkanlıkları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın amacına bağlı olarak şu alt problemler belirlenmiştir. Sınıf öğretmeni adaylarının;

1. Eleştirel düşünme eğilimleri ve “analitiklik, açık fikirlilik, meraklılık, kendine güven, doğruyu arama ve sistematiklik” alt ölçekleri ile kitap okuma alışkanlığına yönelik tutumları arasında ilişki var mıdır?

2. Eleştirel düşünme eğilimleri ile kitap okuma alışkanlığına yönelik tutumları ve “öğrenme gereksiniminin karşılanması ve eğlenme, kitap okuma alışkanlığının anlamı ve vazgeçilmezliği, kitap okuma alışkanlığının geliştirilmesi” alt ölçekleri arasında ilişki var mıdır?

Yöntem:

Bu çalışmada keşfedici korelasyonel model benimsenmiştir. Korelasyonel araştırmalar, değişkenler arasındaki ilişkilerin açığa çıkarılmasında, bu ilişkilerin düzeylerinin belirlenmesinde etkili ve bu ilişkilerle ilgili daha üst düzey araştırmaların yapılması için gerekli ipuçlarını sağlayan önemli araştırmalardır. Korelasyonel araştırmalarda değişkenlere müdahale edilmeksizin aralarındaki ilişkiyi belirlemede yararlanılır. Keşfedici korelasyonel araştırmalarda ise değişkenler arası ilişkiler çözümlenmeye çalışılır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012).

Araştırma Grubu:

Araştırmada olasılık dışı (seçkisiz olmayan) örnekleme yöntemlerinden “uygun durum örnekleme yöntemi” kullanılmıştır. Bu örnekleme yönteminde araştırmacı en ulaşılabilir maksimum tasarruf sağlayacak bir grup üzerinde çalışır. Araştırma sürecinde önemli olan örneklemin kolay ulaşılabilir olmasıdır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012; Ekiz, 2009).

Çalışma, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Anabilim Dalında öğrenim görmekte olan 3. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir (n=217). Araştırmaya katılan öğretmen adaylarından 152’si bayan, 65’i erkek; 97’si normal, 120’si ikinci öğretim öğrencisidir. Öğretmen adaylarına, ölçekle birlikte kişisel bilgiler formu uygulanmıştır. Bu formda katılımcılara kitap okuma durumlarına ilişkin sorular sorulmuş, bu sorulardan da katılımcıların kitap okumalarına ilişkin profilleri belirlenmeye çalışılmıştır. Öğretmen adaylarının kitap okuma durumuna ilişkin profilleri Tablo1’de verilmiştir.

Tablo 1. Pamukkale Üniversitesinde Eğitim Gören Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kitap Okuma Profilleri

Sorular	Yanıtlarda yer alan seçenekler	Öğrenci sayıları	Toplam öğrenci sayısı
Düzenli olarak kitap okur musunuz?	Evet	98	217
	Hayır	119	
Kitaplarınızdan oluşturduğunuz kendinize ait bir kütüphaneniz var mı?	Evet	112	217
	Hayır	105	
Yılda ortalama kaç kitap okuyorsunuz?	1-5arası	80	217
	6-10 arası	77	
	11-15 arası	33	
	16-20 arası	9	
	21 ve üzeri	8	
	hiç okumam	10	
Kitap okuma alışkanlığınızı hangi derecede değerlendiriyorsunuz?	Hiç okumam	10	217
	Az Okurum	91	
	Orta düzeyde okurum	105	
	Çok okurum	11	

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 217 öğretmen adayından 98’i düzenli olarak kitap okumaktadır ve 112 öğretmen adayının kendine ait bir kütüphanesi vardır. Öğretmen adaylarından 8’i yılda 21 ve daha fazla kitap okurken, 80 öğretmen adayı ise yılda 1-5 adet kitap okumaktadır. Ayrıca araştırmaya katılan 10 öğretmen adayı hiç kitap okumadığını belirtirken, 105 öğretmen adayı orta düzeyde okuduğunu, 11 öğretmen adayı da çok okuduğunu belirtmektedir. Öğretmen adaylarının önemli bir çoğunluğunun yeterince kitap okumadığı sonucunu ortaya koyan bu bulgular literatürdeki bazı araştırma sonuçları (McNinch ve Steelman, 1990; Saracaloğlu *vd.*, 2009) ile tutarlılık göstermektedir.

Veri Toplama Araçları:

Araştırmada sınıf öğretmeni adaylarının, eleştirel düşünme becerilerini belirlemek amacıyla Facione, Facione ve Giancarlo (1998) tarafından geliştirilen “California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” kitap okumaya yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla da Susar Kırmızı (2012) tarafından geliştirilen “Kitap Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği:

Bu araştırmada öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerini belirlemek amacıyla Facione, Facione ve Giancarlo (1998) tarafından geliştirilen California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (The California Critical Thinking Disposition Inventory) kullanılmıştır. Toplam 6 boyut ve 51 maddeden oluşan ölçeğin alt boyutları ise analitiklik, açık fikirlilik, meraklılık, kendine güven, doğruyu arama ve sistematiklik olarak belirlenmiştir. Ölçeğin güvenilirlik değeri ise 0,88 olarak belirlenmiştir (Zayıf, 2008). Bu araştırma için ölçeğin Cronbach’s Alpha güvenilirlik katsayısı 0,81’dir.

Kitap Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutum Ölçeği:

Öğretmen adaylarının kitap okuma alışkanlığına yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla Susar Kırmızı (2012) tarafından geliştirilen 34 maddeden oluşan “Kitap Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi 3. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin alt boyutları öğrenme gereksiniminin karşılanması ve eğlenme, kitap okuma alışkanlığının anlamı ve vazgeçilmezliği, kitap okuma alışkanlığının geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Ölçekte yer alan maddelerin faktör yük değerleri 0,80 ile 0,54 arasında değişmektedir. Ölçeğin Cronbach’s Alpha güvenirlik katsayısı 0,95 olarak belirlenmiştir. Bu çalışma için Cronbach’s Alpha güvenirlik katsayısı 0,90’dır.

Verilerin Toplanması ve Çözülmesi:

Araştırma için belirlenen her iki ölçek araştırmacılar tarafından, sınıf öğretmeni adaylarına, sınıf ortamında uygulanmış ve elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde korelasyon analizine başvurulmuş, yapılan işlemlerde SPSS 17.00 programı kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorum:

Araştırmanın birinci alt problemine yanıt vermek amacıyla sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ölçeğinin toplam puanları, “analitiklik, açık fikirlilik, meraklılık, kendine güven, doğruyu arama ve sistematiklik” alt ölçekleri puanları ile kitap okuma alışkanlığına yönelik tutumlarının toplam puanlarına korelasyon analizi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucu ortaya çıkan bulgular Tablo 2’de yer almaktadır.

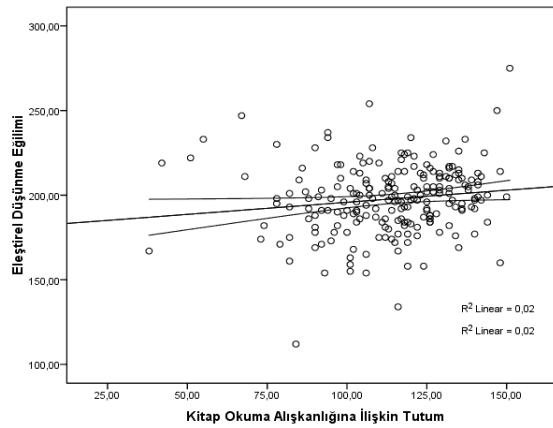
Tablo 2. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği ve Alt Ölçekleri ile Kitap Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutumları Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki

CCTDI Toplam Puanı ve Alt Ölçek Puanları	Analitiklik	Açık Fikirlilik	Meraklılık	Kendine Güven	Doğruyu Arama	Sistematiklik	Eleştirel Düşünme Eğilimi	Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutum
Analitiklik	-	,389**	,426**	,401**	,261**	,288**	,685**	,131**
Açık Fikirlilik	-	-	,382**	,455**	,387**	,282**	,744**	,120**
Meraklılık	-	-	-	,303**	,331**	,249**	,648**	,067**
Kendine Güven	-	-	-	-	,482**	,398**	,741**	,118**
Doğruyu Arama	-	-	-	-	-	,491**	,689**	,106**
Sistematiklik	-	-	-	-	-	-	,608**	,007**
Eleştirel Düşünme Eğilimi	-	-	-	-	-	-	-	,140*

(*p<0,005; **p<0,01)

Tablo 2'de de görüldüğü gibi sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri toplam puanları ile okuma alışkanlığına yönelik tutumları arasında düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı ($r=,140$; $p<0.05$) bir ilişki bulunmaktadır. Bu sonuca göre okuma alışkanlığına yönelik tutum arttıkça eleştirel düşünme eğilimi de göreceli olarak artmaktadır. Determinasyon katsayısı ($r^2= 0.019$) dikkate alındığında, eleştirel düşünme eğilimindeki toplam varyansın (değişkenliğin) % 1.96'sının kitap okuma alışkanlığına ilişkin tutumlardan kaynaklandığı söylenebilir. Çalışmada eleştirel düşünme eğilimi ile okuma alışkanlığına yönelik tutum arasında düşük düzeyde bir ilişkinin bulunmuş olması eleştirel düşünme eğilimini etkileyen çok fazla değişken olmasından kaynaklanabilir. Araştırmanın bu bulgusu daha önce yapılan araştırmaları destekler niteliktedir. Şen (2009)'in yaptığı araştırmasının sonucuna göre, Türkçe öğretmeni adaylarının eleştirel düşünmeye yönelik tutumları, kitap okuma sıklığına göre istatistikî olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bilindiği üzere kişinin içinde bulunduğu çevre, inançları, yetiştirilme şekli, kendini gerçekleştirme düzeyi, toplumun eleştirel düşünmeye yönelik tavrı gibi birçok etken eleştirel düşünme becerisinin ortaya çıkmasında etkilidir. Kitap okuma alışkanlığı da bu etkenlerden birisidir. Her ne kadar bu çalışmada iki değişken arasında düşük düzeyde bir ilişki tespit edilmiş olsa da kitap okumanın eleştirel düşünme eğilimi üzerindeki etkisi göz ardı edilemez. Ancak bu durumda sınıf öğretmeni adaylarının okuma alışkanlığının yeterliliği tartışılabilir. Bu sonuca göre öğretmen adaylarının kitap okumaya daha fazla zaman ayırması gerekliliği de ifade edilebilir. Diğer taraftan araştırmada eleştirel düşünme eğilimi ölçeğinin alt boyutları ile okuma alışkanlığına yönelik tutum arasında ise genellikle düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,001$). Okuma alışkanlığı eleştirel düşünme eğiliminin ortaya çıkmasında önemli belirleyicilerden birisidir. Eleştirel düşünme eğilimi ve kitap okuma alışkanlığına ilişkin tutum arasındaki ilişkiyi daha net bir şekilde ortaya koymak için oluşturulan saçılma diyagramına ilişkin SPSS çıktısı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Eleştirel Düşünme Eğilimi ile Kitap Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutum Değişkenlerinin Saçılma Diyagramı

Saçılma diyagramına göre sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile kitap okuma alışkanlığına yönelik tutumları arasında doğrusal bir ilişki olduğu söylenebilir. Öğretmen adaylarının her iki değişkene ilişkin değerlerini gösteren noktalar büyük ölçüde bir doğru etrafında toplanmaktadır.

Araştırmanın ikinci alt problemine yanıt vermek amacıyla sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ölçeğinin toplam puanları ile kitap okuma alışkanlığına yönelik tutumlarının toplam puanları ve “öğrenme gereksiniminin karşılanması ve eğlenme, kitap okuma alışkanlığının anlamı ve vazgeçilmezliği, kitap okuma alışkanlığının geliştirilmesi” alt ölçekleri arasında korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği İle Kitap Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutumları Ölçeği ve Alt Ölçekleri Puanları Arasındaki İlişkiler

ÖRAKOT Toplam Puanı ve Alt Ölçek Puanları	Öğrenme gereksiniminin karşılanması ve eğlenme	Kitap okuma alışkanlığının anlamı ve vazgeçilmezliği	Kitap okuma alışkanlığının geliştirilmesi	Eleştirel düşünme eğilimi	Okuma alışkanlığına yönelik tutum
Öğrenme gereksiniminin karşılanması ve eğlenme	-	,827**	-,354**	,126	,975**
Kitap okuma alışkanlığının anlamı ve vazgeçilmezliği	-	-	-,424**	,139*	,887**
Kitap okuma alışkanlığının geliştirilmesi	-	-	-	,014	,224**
Okuma alışkanlığına yönelik tutum	-	-	-	-	,140*

*p<0,005; **p<0,01

Tablo 4’te görüldüğü gibi sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri puanları ile kitap okumaya ilişkin “kitap okuma alışkanlığının anlamı ve vazgeçilmezliği” alt ölçeğinin puanları arasında düşük düzeyde, pozitif yönde, anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=,139^*$, $p<0,05$). Söz konusu alt ölçeğe ilişkin tutumlar arttığında eleştirel düşünme eğiliminde de bir artış olduğu söylenebilir. Öğrenme gereksiniminin karşılanması ve eğlenme ($r=,126$), kitap okuma alışkanlığının geliştirilmesi ($r=,014$) alt ölçeklerinde ise anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Kitap okuma alışkanlığı elbette eleştirel düşünme eğilimini geliştirmede etkilidir ancak tek değişken olmadığı da gözden uzak tutulmamalıdır. Diğer taraftan sınıf öğretmeni adaylarının kitap okuma alışkanlığı noktasında kendilerini geliştirmeleri gerektiği de söylenebilir. Eleştirel düşünme eğiliminin gelişmesini sağlayan birçok etken olduğu bilinmektedir.

Sonuç ve Tartışma:

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile kitap okuma alışkanlığına yönelik tutumları arasında düşük düzeyde, pozitif yönde, anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=,140$; $p<0.05$). İlişkinin anlamlı ve pozitif yönde olması dikkate alındığında sınıf öğretmeni adaylarının okuma alışkanlığına yönelik tutumları arttığında eleştirel düşünme eğiliminin de arttığı söylenebilir. Her iki değişken arasındaki determinasyon katsayısı “ $r^2= 0.019$ ” şeklinde tespit edilmiştir. Bu değere göre eleştirel düşünme eğilimindeki toplam varyansın % 1.96’sının kitap okuma alışkanlığına ilişkin tutumlardan kaynaklandığı ifade edilebilir. Bu araştırmaya göre her iki değişken arasındaki ilişkinin düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ancak eleştirel düşünme eğilimini etkileyen birçok değişken olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Kitap okuma alışkanlığı bu değişkenlerden yalnızca bir tanesidir. Eleştirel düşünme becerisinin gelişmesinde, kültürel yapı, ailenin yaşam tarzı ve birey yetiştirme şekilleri de etkilidir. Batur, Gülveren ve Balcı (2013) 30-45 yaş arası yetişkinlerle yaptığı çalışmada müzakereli okumanın okuduğunu anlamada etkili olduğu, bireyin algılama ve kavrama düzeyinden analiz ve değerlendirme düzeyine çıktığı görülmüştür.

Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuca göre sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme eğilimi ölçeğinin puanları ile okuma alışkanlığına yönelik tutum puanları arasında genellikle düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0.001$). Analitiklik ($r=,131$), açık fikirlilik ($r=,120$), meraklılık ($r=,067$), kendine güven ($r=,118$), doğruyu arama ($r=,106$) ve sistematiklik ($r=, 007$) alt ölçekleri ile kitap okuma alışkanlığına yönelik tutumlar arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki mevcuttur. Bu araştırmada sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile kitap okuma alışkanlığına ilişkin tutumları arasında düşük düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak kitap okumanın eleştirel düşünmeyi geliştirmede etkili olduğu gerçeği gözlerden uzak tutulmamalıdır.

Sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri puanları ile kitap okuma alışkanlığına yönelik tutumları “kitap okuma alışkanlığının anlamı ve vazgeçilmezliği” alt ölçeğinin puanları arasındaki ilişki incelendiğinde düşük düzeyde, pozitif yönde, anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=,139$, $p<0,05$). Kitap okumanın önemsenmesi alt ölçeği ile eleştirel düşünme eğilimi arasında düşük düzeyde de olsa anlamlı bir ilişki olması beklenen ve olması gereken bir durumdur. Sınıf öğretmeni adaylarının kitap okumayı önemsemesi, bu alışkanlıklarının daha da geliştirilmesi ve okuduklarından yola çıkarak eleştirel bakış açısı geliştirmeleri çağdaş öğretmen olmalarında etkili olabilir. Eleştirel düşünme eğilimi ile “öğrenme gereksiniminin karşılanması ve eğlenme ($r=,126$), kitap okuma alışkanlığının geliştirilmesi ($r=,014$)” alt ölçekleri arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Türk

toplumunda eleştirel düşünme kültürünün gelişmemiş olması öğretmen adaylarının da yaşam biçimini ve hayata bakış açılarına yansımış olabilir. Eleştirel düşünen bireyler toplum tarafından yadırganır ya da görüşünden dolayı istenmeyen kişi bile ilen edilebilir. Dolayısıyla araştırmada ortaya konulan eleştirel düşünme becerisi ve kitap okuma alışkanlığına yönelik tutum arasındaki ilişkinin düşük çıkmasında eleştirel düşünme becerisinin çok gelişmemiş olması durumu da etkili olmuş olabilir.

Günümüzde bireysel ve toplumsal olarak güçlü olmak için hem eleştirel düşünme becerisine hem de kitap okuma alışkanlığına gereksinim olduğu tartışma götürmez bir konudur. Yaşanan bilgi patlaması hızlı bir değişimle beraber, bilgilerin eskimesi durumunu da ortaya çıkarmaktadır. Küreselleşen dünyada yeni sosyal yapılara ayak uydurmak için kitap okuma ve eleştirel düşünme becerisinin önemi daha da artmaktadır. Çağdaş, hoşgörülü, farklılıkları kabul etmeyi bir değer olarak gören, demokratik bireyler yetiştirmek için öğretmen adaylarında öncelikle eleştirel bir bakış ve kitap okuma alışkanlığı geliştirmek gereklidir. Öğretmen eğer kendisi kitap okursa öğrencilerine de okutabilir; aynı şekilde sosyal kültürel ve bireysel olaylara eleştirel bakabilirse bunu öğrencilerine de öğretebilir. Myette (2006), görüşme yoluyla gerçekleştirdiği araştırmasının sonucunda öğrencilerin okuma alışkanlığı edinmesinde öğretmenlerin etkili olduklarını belirlemiştir. Benzer şekilde Baccus (2004), öğretmenlerin kitap okuma ile ilgili deneyimlerinin ve öğrencileri yönlendirmelerinin, öğrencilerin kitap okuma alışkanlığı kazanmalarında ve motive olmalarında etkili olduğunu tespit etmiştir. Mcninch ve Steelman (1990)'ın yaptığı bir araştırmada öğretmen adaylarının yeterli seviyede kitap okumadıklarını tespit etmiştir. Olsan ve Gillis (1983)'in araştırmasında ise öğretmen adaylarının okumaya karşı olumlu bir tutum taşımadıkları ortaya konmuştur.

Bildiklerini yenilemeyen, doğmalarla düşünen öğretmenlerin öğrencilerine evrensel ve ulusal değerleri kazandırması oldukça zordur. Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler geliştirilebilir: Eleştirel düşünme eğiliminin ve kitap okuma alışkanlığının geliştirilmesi hem öğretmen adaylarının eğitiminde hem de diğer eğitim kademelerinde önemle ele alınmalıdır. Yalnızca belli derslerde değil tüm derslerde bu becerilerin geliştirilmesine özel bir önem verilmelidir. Sınıf öğretmeni adaylarının derslerde kitap okumaya teşvik edilmesi gerekmektedir. Yalnızca kitap okumanın yeterli olmayacağı bilincinin öğrencilere aşılması, okunanlardan yeni bir sentez, yaşama dair değerlendirmeler yapması, özgün düşüncelere ulaşması gerekliliği hissettirilmelidir. Özellikle de öğretim elemanlarının bu konuda öğrencilere teşvik edici bir tavır sergilemesi etkili olabilir. Öğretmen adayları okuduklarından yola çıkarak farklı düşünme yolları ve yeni bilgiler oluşturarak öğrendiklerini yaşama geçirme duyarlılığı geliştirmelidir. Okuduğunu pasif bir şekilde kabullenmek yerine hem okuduklarını hem de

bildiklerini karşılaştırarak doğruyu arama girişimi göstermeli, yeni bilgiyi kendi eleştirel düşünce süzgecinden geçirme eğiliminde olmalıdır. Doğmaları kabullenmekten uzak bir tavır sergileyerek bu duruşunu öğretmen olduğunda öğrencilerine de yansıtılabilmelidir. Eğitimin ilk yıllarından itibaren öğrencilerin eleştirel düşünme ve kitap okumaya yönelik olarak eğitim ortamları oluşturulmalıdır. Çünkü bu alışkanlıklar küçük yaşlardan itibaren kazandırılabilir.

Bu çalışma tek bir üniversitenin sınıf öğretmenliği eğitimi ana bilim dalında gerçekleştirilmiştir. Daha geniş örneklem üzerinde yapılacak olan çalışmalarla farklı sonuçlar ortaya konulabilir. Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerilerini ve kitap okuma alışkanlıkları geliştirmek için neler yapılması gerektiğine ilişkin araştırmalar yapılabilir. Özellikle ülkemizde yetersiz düzeyde olan kitap okuma kültürünü geliştirmek için Millî Eğitim Bakanlığı ve üniversiteler işbirliği içerisinde farklı çalışmalar yapabilir. Öğretim elemanları gerek kuramsal gerekse uygulamalı olarak tanımlanan derslerde öğretmen adaylarını olayları eleştirel bir süzgeçten geçirmeye yönlendirmelidir.

Kaynaklar:

- AKÇAMETE, G. (1989). Üniversite Öğrencilerinin Okumalarının Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 735-736.
- AYDIN, A. (2000). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- ANDREW, S. F. (2000). Critical Thinking in South Dakota Public Schools Grades 3, 4, and 5: The Influence of Teachers. *Behaviors Perceptions and Attitudes*, 61, 888.
- ANN, F. M. (2000). Critical Thinking 101: The Basics of Evaluating Information. *Knowledge Quest*, 29, 13-20.
- BACCUS, A. A. (2004). *Urban Fourth and Fifth Grade Teachers' Reading Attitudes and Efficacy Beliefs: Relationships to Reading Instruction And to Students' Reading Attitudes And Efficacy Beliefs*. United States: University of Maryland.
- BATUR, Z., GÜLVEREN, H. ve BALCI, S. (2013). Müzakereli Okumanın Üst Düzey Zihinsel Becerileri Kullanmadaki Etkisinin Belirlenmesi. *Turkish Studies*, 8/1, 1033-1042.
- BATUR, Z., GÜLVEREN, H., ve BEK, H. (2010). Öğretmen Adaylarının Okuma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma: Uşak Eğitim Fakültesi Örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/1, 32-49.
- BEYER, B. K. (1985). Critical Thinking: What is it? *Social Education*, 49/4, 270-276.
- BEYER, B. K. (1991). Teaching Thinking Skill. *A Handbook for Elementary School Teachers*. Boston: Allyn and Bacon Publishing.
- BOZPOLAT, E. (2006). Öğretmen Adaylarının Okuma Alışkanlığına İlişkin Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Journal of World of Turk*, 1/2, 211-228.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., KILIÇ ÇAKMAK, E., AKGÜN, Ö.E., KARADENİZ, Ş., ve DEMİREL, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- ÇIKRIKÇI, N. (1996). *Eleştirel Düşünme*. III. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. Çukurova Üniversitesi, Adana, 208-216.

- DREHER, M. J. (2002). Teaching Ideas-Motivating Teachers to Read. *The Reading Teacher*, 56/4, 338-340.
- EKİZ, D. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- GARRETT, E. (2002). Enhancing the Attitudes of Children Toward Reading: Implications for Teachers and Principals. *Reading Improvement*, 39/1, 21-24.
- GRANT, G. E. (1988). *Teaching Critical Thinking*. Praeger Publishers. New York.
- JOHNSON, A. (2000). *Using Creative and Critical Thinking Skills to Enhance Learning*. Boston: Allyn and Bacon.
- KOÇ, S. ve MÜFTÜOĞLU, G. (2008). *Dinleme ve Okuma Öğretimi*. 27 Kasım 2013 tarihinde www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2277/unite04.pdf adresinden erişildi.
- KONG, S. L. (2001). *Critical Thinking Dispositions of Pre-service Teachers in Singapore: A Preliminary Investigation*, 27 Kasım 2013 tarihinde <http://www.aare.edu.au/01pap/kon01173.htm> adresinden erişildi.
- KUSH, J. C., MARLEY, W. W. and BROOKHART, S. M. (2005). The Temporal-Interactive Influence of Reading on Achievement and Reading Attitude. *Educational Research and Evaluation*, 11/1, 29-44.
- KÖKDEMİR, D. (2003). *Belirsizlik Durumlarında Karar Verme ve Problem Çözme*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MCNINCH, G. and W., STEELMAN, P. (1990). Perceived Reading Status of Teacher Education Students. *Reading Improvement*, 27/3, 203-206.
- OLSEN, M. W. and GILLIS, M. (1983). Teaching Reading Study Skills and a Course Content to Preservice, *Teachers Reading*, 124-133.
- SUSAR KIRMIZI, F. (2012). Öğretmen Adaylarının Kitap Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlilik Çalışması. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7/3, 2353-2366.
- ŞEN, Ü. (2009), Türkçe Öğretmeni Adaylarının Eleştirel Düşünme Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Journal of World of Turks*. 1/2, 85-87.
- TEZCAN, M. (1983). *Boş Zamanlar Sosyolojisi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- WHITE, F. W. ve HARGROUE, R. (1996). Ane Those Perparing to Teach Prepared to Teach Critical Thinking? *Journal of Instructional Psychology*, 23/2, 117-121.
- ZAYİF, K. (2008). *Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.